

Силабус освітнього компонента

Програма навчальної дисципліни

ІСТОРІЯ КУЛЬТУРИ СЛОБІДСЬКОЇ УКРАЇНИ

Шифр та назва спеціальності
032 Історія та археологія

Інститут
ННІ Соціально-гуманітарних технологій

Освітня програма
Історія науки та українознавство

Кафедра
Українознавства, культурології та історії науки)

Рівень освіти
Третій (доктори філософії)

Тип дисципліни
Професійна підготовка, вибіркова

Семестр
3

Мова викладання
Українська

Викладачі, розробники

Красіков Михайло Михайлович,
mmkrasikov@gmail.com

кандидат філол. наук, доцент, професор кафедри, директор
Етнографічного музею «Слобожанські скарби» імені Гната Хоткевича
НТУ «ХП».

Напрями наукових досліджень: етнологія, фольклористика,
літературознавство, мистецтвознавство, краєзнавство, музейна справа,
педагогіка.

Понад 800 друкованих праць.

Детальніше про викладача на сайті кафедри
<http://web.kpi.kharkov.ua/ukin/vikladachi>

Загальна інформація

Анотація

Предмет навчальної дисципліни «Історія культури Слобідської України» є багатоскладовим та охоплює основні етапи виникнення і розвитку цього історико-етнографічного регіону, особливості народного побуту слобожан та художнього життя краю. Дисципліна спрямована на: 1) формування здатності мислити культурологічними категоріями, застосовувати знання з історії вітчизняної культури та культури Слобідської України для визначення життєвих цілей, пріоритетів, творчої спрямованості та самореалізації. Формування знань про закономірності національного історико-культурного процесу, засвоєння загальнолюдських та національних культурних цінностей; 2) адаптованість до сучасного полікультурного середовища; вміння орієнтуватися в інформаційному потоці глобалізованого світу, висловлювати і обґрунтовувати особисте ставлення до подій сучасного культурного життя України та історико-етнографічного регіону Слобожанщина; 3) формування на основі культурологічних знань гуманістичного світогляду, активної життєвої позиції, моральних принципів і якостей, передусім патріотизму, гідності, людяності, милосердя, оптимізму, відповідальності, почуття нового; 4) здатність до встановлення взаємозв'язків минулих і сучасних культурних подій. Освідомлення важливості збереження і охорони пам'яток вітчизняної культури; 5) здатність орієнтуватися у світі художньої культури Слобідської України, інтерпретувати і оцінювати визначні мистецькі твори, готовність до художнього самовираження у сфері дозвілля.

Мета та цілі дисципліни

Сформувані у аспірантів: 1. Здатність виявляти та опрацьовувати історичні джерела різних видів, аналізувати наукові тексти та узагальнювати отриману інформацію; 2. Здатність здійснювати історико-етнологічні дослідження, використовуючи методологічний інструментарій історії, етнології та інших гуманітарних наук, застосовуючи новітні інформаційно-комунікативні технології та інформаційні бази даних; 3. Вміння створювати наукові тексти не лише українською, але й однією з іноземних мов з використанням термінів, які використовуються в фаховому середовищі; 4. Здатність брати участь у дискусії з історико-етнологічної наукової проблематики, у різних формах наукової комунікації; 5. Здатність відрізнити специфіку у підходах до вирішення проблем в галузі історії та етнології представників різних наукових напрямів та шкіл, критично осмислювати новітні досягнення історико-етнологічної науки; 6. Здатність застосовувати поглиблені знання з історії та етнології при розробці (відповідно до конкретних вимог) наукових проектів прикладної спрямованості, а також при вирішенні окремих практичних проблем; 7. Здатність в межах обраної спеціалізації здійснювати інноваційні дослідження, які спрямовані на вирішення фундаментальних наукових проблем, вміння готувати результати історико-етнологічних наукових досліджень до оприлюднення у фаховому середовищі; 8. Вміння застосовувати сучасні методи викладання історії, етнології та суміжних навчальних дисциплін у вищих навчальних закладах. 9 Формування знань про сутність, специфічні риси і тенденції розвитку культури Слобідської України, її історико-типологічні характеристики, про видатних творців цієї культури.

Формат занять

Лекції, семінарські заняття, консультації. Підсумковий контроль - іспит.

Компетентності

СК-1. Здатність здійснювати історіографічну критику, уміти виявляти необ'єктивну інформацію і неупереджено інтерпретувати зміст досліджуваної літератури.

СК-2. Володіння основами наукового пошуку історичних джерел та здійснення їхнього аналізу, з врахуванням останніх досягнень у галузі історичного джерелознавства.

СК-3. Здатність до організації та проведення наукових досліджень відповідно до новітніх тенденцій розвитку історичної науки. Вміння здійснювати наукові дослідження із залученням широкого кола джерел і наукової літератури, сучасних методів дослідження із найактуальніших історичних проблем.

СК-4. Розуміння основних причинно-наслідкових зв'язків та закономірностей історичного процесу, набуття навичок критичного мислення, вміння систематизувати, узагальнювати та оцінювати отриману інформацію.

СК-5. Розуміння тенденцій розвитку суспільства і науки на сучасному етапі та їхнього зв'язку з минулим досвідом. Вміння логічно аргументувати і доказово відстоювати власну позицію під час наукової дискусії.

СК-6. Спіратись на останні наукові досягнення історичної науки у викладацькій діяльності.

Результати навчання

РН-7. Володіти методологією історіографічної критики, уміти виявляти необ'єктивну інформацію і неупереджено інтерпретувати зміст досліджуваної літератури.

РН-8. Знати та володіти основами наукового пошуку історичних джерел і здійснення їхнього аналізу з врахуванням останніх досягнень у галузі історичного джерелознавства.

РН-9. Демонструвати здатність до організації та проведення наукових досліджень відповідно до новітніх тенденцій розвитку історичної науки, вміти здійснювати наукові дослідження із залученням широкого кола джерел і наукової літератури, сучасних методів дослідження з найбільш актуальних історичних проблем.

РН-10. Розуміти основні причинно-наслідкові зв'язки та закономірності історичного процесу, демонструвати навички критичного мислення, вміння систематизувати, узагальнювати та оцінювати отриману інформацію.

РН-11. Розуміти тенденції розвитку суспільства і науки на сучасному етапі та їхній зв'язок з минулим досвідом. Демонструвати вміння логічно аргументувати і доказово відстоювати власну позицію під час наукової дискусії.

PH-12. Демонструвати здатність враховувати новітні досягнення історичної науки у викладацькій діяльності.

Обсяг дисципліни

Загальний обсяг дисципліни 120 год. (4 кредити ECTS): лекції – 20 год., семінарські заняття – 20 год., самостійна робота – 80 год.

Передумови вивчення дисципліни (пререквізити)

«Історія України у глобальному вимірі», «Історія української науки і техніки», «Методологія наукових досліджень».

Особливості дисципліни, методи та технології навчання

Курс передбачає лекційні заняття, що відбуваються в інтерактивній формі із обговоренням матеріалу, презентації та дискусії на семінарських заняттях.

За програмою навчання передбачено виконання завдання для самостійної роботи здобувачів освіти.

Програма навчальної дисципліни

Теми лекційних занять

Тема 1. Слобідська Україна: діалог культур.

Слобідська Україна як історико-етнографічний регіон.

Російсько-українська війна і проблема адекватного вивчення культурного минулого краю. Мовна, релігійна, побутова різноманітність населення регіону в історичній ретроспективі.

Тема 2. Історіографія історії культури Слобідської України.

Дослідники і дослідження історії культури Слобожанщини. “Білі плями” в історії культури Слобідської України.

Тема 3. Культурна спадщина давніх народів на теренах Слобожанщини (археологічні культури).

Скіфи, половці, алани, хазари, анти, сіверці та інші давні народи та їх слід в культурі регіону. Про що розповідають археологічні знахідки?

Тема 4. Родинні свята й обряди. Річне коло свят слобожанського селянина. Необрядовий фольклор.

Народини, проводи до армії, весілля, похорон у слобожан. Різдво, Новий рік, Великдень, Трійця, Покрова, Михайлове чудо: значення великих та малих свят. Специфіка “народного християнства”. Ліричні, жартівливі пісні, казки, приказки тощо. Історична динаміка, записи, публікації. Визначні збирачі фольклору.

Тема 5. Типи поселень. Слобожанська хата. Сакральні споруди.

Традиційна народна архітектура регіону: минуле та сучасне. Сакральні споруди різних конфесій.

Тема 6. Архітектурні стилі.

Від козацького бароко до постмодерних явищ в архітектурі Харкова та регіону. Розвиток архітектури в регіоні. Історія архітектурних стилей та її зв'язок з розвитком європейської історії культури. О. Бекетов, С. Тимошенко, В. Кричевський та інші визначні архітектори-слобожане.

Тема 7. Образотворче мистецтво.

І. Репін, С. Васильківський, П. Левченко, М. Беркос, В. Єрмілов та інші корифеї слобожанського живопису. Образотворче мистецтво Харківщини 2-ї пол. ХХ ст.

Тема 8. Розвиток театру. Музична культура.

Музична культура регіону: знакові постаті з 18 століття до сьогодні.

Початок театрального життя в Харкові та регіоні. К. Соленик, М. Щепкін, М. Кропивницький, М. Синельников, Л. Курбас та інші визначні діячі театру.

Тема 9. Історія освіти.

Становлення середньої та вищої освіти в регіоні. Роль Харківського колегіуму в духовному та інтелектуальному розвитку населення регіону. Сковорода як педагог колегіуму. Харківський університет та інші заклади вищої освіти як культуртрегери. Внесок студентів, випускників та співробітників ХПІ у вітчизняну та світову культуру. Визначні художники, фотомайстри, театральні діячі, співаки, чия біографія була пов'язана з ХПІ.

Тема 10. Бібліотечна справа. Історія літератури та журналістики. Музейництво на Слобідщині. Проблема охорони культурної спадщини Слобожанщини.

Історія найстаріших харківських наукових бібліотек - ЦНБ ХНУ ім. В.Н. Каразіна, ХДНБ ім. В.Г. Короленка, Харківської наукової медичної бібліотеки. Письменники краю: знакові постаті. Краєзнавча тематика в творах Г. Квітки-Основ'яненка та Д. Яворницького. Перші періодичні видання Харкова. Сатиричні журнали Харкова періоду 1905 — 1907 рр. Перші музеї в Харкові та регіоні. Музеї Слобожанщини ХХ — ХХІ ст. : їхні скарби, історія та сьогодення. Музеї ХПІ. Державна політика щодо пам'яток культури. Роль громадськості у збереженні культурних традицій та артефактів.

Теми практичних занять

Тема 1. Слобідська Україна як історико-етнографічний регіон.

Діалог культур як домінанта життя слобожан у мультикультурному та поліетнічному середовищі. Дискусії щодо історичних меж регіону.

Тема 2. Дослідники і дослідження історії культури Слобожанщини.

“Білі плями” в історії культури Слобідської України. Аналіз останніх праць з історії культури краю.

Тема 3. Археологічні культури на теренах Слобожанщини.

Аналіз археологічних досліджень останнього десятиліття.

Тема 4. Семіотика побуту населення регіону. Необрядовий фольклор: історія вивчення, специфіка, класифікація.

Народний одяг, взуття, прикраси. Декоративно-ужиткове мистецтво. “Наївне малярство”. Ліричні, жартівливі пісні, казки, приказки тощо. Історична динаміка, записи, публікації.

Тема 5. Хатній космос.

Світ речей в українській хаті. Прикмети та повір'я, пов'язані з хатнім інтер'єром.

Тема 6. Історія архітектури регіону..

“Фонова” забудова: аксіологічна проблема. Пам'ятки архітектури: проблема визначення стилю.

Тема 7. Образотворче мистецтво.

Харківська пейзажна школа. Харківські авангардисти.

Тема 8. Розвиток театру. Музична культура.

Від перших театральних труп в Харкові до Л. Курбаса і сучасних театральних колективів. Роль І. Слатіна у становленні професійної музичної культури в регіоні. Художники, що у славили Слобідський край.

Тема 9. Історія освіти.

Роль закладів освіти в культурному розвитку регіону та країни.

Тема 10. Бібліотечна справа. Історія літератури та журналістики. Музейництво на Слобідщині. Проблема охорони культурної спадщини Слобожанщини.

Скарби відділів рідкісних видань ХДНБ ім. В. Короленка та ЦНБ ХНУ ім. В.Н. Каразіна. Письменники ХVІІІ-ХХІ ст., пов'язані з регіоном: від Г. Сковороди до С. Жадана. Г. Квітка-Основ'яненко і його значення для вивчення історії культури Харкова. Перші харківські журнали та газети. Харківська періодика як краєзнавче джерело. Історія Пархомівського художнього музею ім. О.Ф. Луньова та музею Г.С. Сковороди в с. Сковородинівка. Музей “Обереги музичної Харківщини”.

Роль громадськості в збереженні культурних традицій та артефактів.

Робота на практичних заняттях оцінюється від 1 до 6 балів, максимально на всіх практичних заняттях можна отримати 30 балів

Теми лабораторних робіт

Не передбачені

Самостійна робота

Вивчення історії культури Слобожанщини в радянський та пострадянський періоди.

Територія Слобожанщини в Середньовіччі.

Календарні свята, обряди, календарний фольклор слобожан : історична динаміка і сучасний стан.

Побутова магія на Слобожанщині.

Обряди, пов'язані з будівництвом хати.
Розвиток архітектури на Слобожанщині в контексті європейської історії архітектури.
Історія харківських театрів радянської та пострадянської доби.
Образотворче мистецтво як джерело для краєзнавства.
Літературні журнали та альманахи Харкова 2-ї пол. ХХ — поч. ХХІ ст.

Написання есе за запропонованою темою – максимально 40 балів.

Література та навчальні матеріали

Основна література

1. Верменич Я. В. Українсько-російське пограниччя: історичний досвід та сучасні виклики регіонального розвитку / відп. ред. В. А. Смолій ; НАН України, Ін-т історії України. — Київ : Ін-т історії України, 2023. — 338 с. <http://resource.history.org.ua/item/0017591>
2. Горбоносів В. Дорогами Сковороди. Слобідська Україна. Книга-подорож меморіальними місцями та архівними документами, пов'язаними з ім'ям Григорія Савича Сковороди, 1759 — 1794 роки / Горбоносів В., Парамонов А. — Харків : Точка, 2022. — 216 с. <https://paramonovfund.com.ua/ru/dorogami-skovorody/>
3. Звід пам'яток історії та культури України: Харківська область. Куп'янський район. Великобурлуцька, Вільхуватська, Дворічанська, Шевченківська територіальні громади : енциклопед. вид. / голов. ред. В. Смолій ; упоряд.: Л. М. Колесникова, Я. В. Ліхолетов ; Харків. наук.-метод. центр охорони культурної спадщини. — Харків : Курсор, 2021. — 254 с. <http://www.spadschina.kh.ua/assets/files/Knigi/zvid%20kupjansk.pdf>
4. Звід пам'яток історії та культури України: Харківська область. м. Люботин. м. Первомайський і Первомайський район. Енциклопедичне видання / голов. ред. В. Смолій ; упоряд.: Л. М. Колесникова, Я. В. Ліхолетов ; Харків. наук.-метод. центр охорони культурної спадщини. — Харків : Курсор, 2020. — 175 с. <http://www.spadschina.kh.ua/assets/files/Vidannya/Zvid%20Lyubotyn%20Pervomaysk.pdf>
5. Етнографічний образ сучасної України. Корпус експедиційних фольклорно-етнографічних матеріалів. Т. 9. Народна житлобудівна культура. Екологія та організація середовища проживання / голов. ред. Г. Скрипник ; уклад.: З. Гудченко, О. Головка, М. Бех, А. Ярова, К. Бех, Б. Сауляк, В. Іванчишен ; НАН України ; ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. — Київ : ІМФЕ, 2020. — 944 с. <https://www.etnolog.org.ua/pdf/stories/spadshchyna/2020/jytlo.pdf>
6. Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Історія та культура України» : для студентів 1 курсу / уклад.: Гутник М. В., Дворкін І. В., Демочко Г. Л. [та ін.]. — Харків : НТУ «ХПІ», 2024. — 214 с. URI: <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/c85d43e3-0ba6-4f18-a3c0-0704998bb29f/content>
7. Красіков М. М. Локації українського Харкова: музеєфікаційний аспект. Проблеми дослідження, збереження, популяризації / М. М. Красіков // Могилянські читання 2022. Зберегти пам'ять: українське музейництво у вирі лихоліть : зб. наук. праць. — Київ : Національний заповідник «Києво-Печерська лавра», 2023. — С. 217-226. <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/74679>
8. Методичні вказівки з навчальної дисципліни "Історія культури Слобідської України" для аспірантів (спеціальність 032 — історія та археологія). Плани семінарів [Електронний ресурс] / уклад. М. М. Красіков ; Нац. техн. ун-т "Харків. політехн. ін-т". — Електрон. текст. дані. — Харків : НТУ "ХПІ", 2024. — 44 с. — URI: <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/77104>
9. Парамонов А. Григорій Квітка-Основ'яненко: від Основи до Харкова. Харків: Видавець Андрій Парамонов, 2023. 128 с.
10. Парамонов А., Погрібний А., Щукін П. Сковорода в місті мудрості Захарполісі. Харків: Видавець Андрій Парамонов, 2024. 160 с.
11. Таранушенко С. А. Знищені шедеври української дерев'яної сакральної архітектури : книга з доповненою реальністю / С. А. Таранушенко ; передм. В. В. Вечерський ; упоряд. О. О. Савчук ;

ІР НБУВ, ДНАББ, Український культурний фонд. — Харків : О. Савчук, 2021. — 224 с. : іл. + 15 листівок. В НТБ НТУ “ХПІ” 2 прим.

http://library.kpi.kharkov.ua/files/new_postupleniya/Znishe.pdf

Додаткова література

1. Каразінські читання (історичні науки) : тези доп. 76-ї Міжнар. наук. конф., Харків, 21 квіт. 2023 р / Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. — Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2023. — 208 с. <http://history.karazin.ua/themes/history/resources/85c1c333d3430dc8af8311775f53c390.pdf>
2. Красиков М. М. До біографії художника та педагога ХТІ М. М. Уварова [Електронний ресурс] / М. М. Красиков // Автоматизація, електроніка, інформаційно-вимірювальні технології: освіта, наука, практика : матеріали 4-ї Міжнар. наук.-техн. конф., 01-02 грудня 2022 р. / ред. кол.: П. О. Качанов [та ін.] ; Нац. техн. ун-т "Харків. політехн. ін-т" [та ін.]. — Електрон. текст. дані. — Харків, 2022. — С. 196-197. — URI: <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/61002>
3. Красиков М.М. Козак Невмирака і його невмирущі праці. Пам'яті Валерія Романовського. Культурна спадщина Слобожанщини : збірка наукових статей. Число 52. Харків : Курсор, 2023. С. 5—29. <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/74358>
4. Красиков М.М. «Красиве і корисне»: Побут-і-Буття у традиційній народній культурі українців (рефлексії з приводу книги «Ростислав Рыбальченко и его сельский мир»). Матеріали до української етнології : щорічник. Зб. наук. пр. Вип.20 (23) / [голов. ред. Г. Скрипник] ; НАНУ, ІМФЕ ім. М.Т. Рильського. Київ, 2021. С. 134—138. URL: <https://mue.etnolog.org.ua/2021-rik/20-23/2453-suchasni-narodoznavchi-i-mystetstvoznavchi-refleksiyi-ta-ohlyady/5466-krasive-i-korisne-pobut-i-buttya-u-traditsijnij-narodnij-kul-turi-ukrajintsiv-refleksiji-z-privodu-knigi-rostislav-rybal-chenko-i-ego-sel-skiij-mir> (вийшов у березні 2023 р.) (дата звернення 7.03.24)
5. Красиков М.М. Людина-енциклопедія: Микола Сумцов як автор енциклопедичних видань. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки. 2024. Вип. 38. С. 133-144. DOI: <https://doi.org/10.26565/2227-6505-2024-38-13>
6. Красиков М. М. Музейна складова галереї "ART KhPI" [Електронний ресурс] / М. М. Красиков // X Луньовські читання. Вип. 6: Музей в епоху глобальних трансформацій: проблеми і перспективи (до 100-річчя від дня народження А.Ф.Луньова) : матеріали наук.-практ. семінару, 29 берез. 2019 р. / Уклад. О. Г. Павлова ; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, Іст. ф-т, Каф. історіографії, джерелознавства та археології, Центр краєзнавства ім. акад. П. Т. Тронька. — Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2022. — С. 47-50. <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/74356>
7. Красиков М. М. Перші харківські пам'ятники як маркери регіональної ідентичності [Електронний ресурс] / М. М. Красиков // Ідентичності в умовах пограниччя : матеріали Міжнар. наук. конф., 27-28 січня 2022 р. / За заг. ред. Павла Леньо ; ДВНЗ "Ужгородський національний університет". — Електрон. текст. дані. — Ужгород : ТОВ "РІК-У", 2022. — С. 143-156. <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/74351>
8. Красиков М.М. Проводи в армію в українській традиції другої половини ХХ століття (за польовими матеріалами). Zaporizhzhia Historical Review. 2022. вип. 6 (58). С. 254—269. URL: <http://istznu.org/index.php/journal/article/view/2416/2237> Index Copernicus
9. Красиков М. М. Фотохудожники НТУ "ХПІ": дві персоналії / М. М. Красиков // Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я = Information technologies: science, engineering, technology, education, health : наук. вид. : тези доп. 28-ї міжнар. наук.-практ. конф. MicroCAD–2020, [28-30 жовтня 2020 р.] : у 5 ч. Ч. 4 / ред. Є. І. Сокол. — Харків : Планета-Прінт, 2020. — С. 81 <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/74814>
10. Красиков М. М. Харківський недотуризм: проблема ревіталізації культурних атракцій /

М.М.Красіков // Культурна спадщина: інноваційні підходи та сталий розвиток = Cultural heritage: innovative approaches and sustainable development : тези II-ї міжнар. наук.-практ. конф., 8-9 вересня 2023 р. = Abstracts of the 2nd International Scientific and Practical Conference, September 8-9, 2023. – Львів : Львівська політехніка, 2023. – С. 85-89.

<https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/72900>

11. Тези доповідей до 25-ї Міжнародної наукової конференції «Слобожанські читання» / Харківський наук.-метод. центр охорони культурної спадщини. — Харків : Друкарня Мадрид, 2021. — 182 с. http://www.spadschina.kh.ua/assets/files/Vidannya/tezi_20.05.2021.pdf

Система оцінювання

Критерії оцінювання успішності здобувача освіти та розподіл балів

100% підсумкової оцінки складаються з усних виступів на практичних заняттях (30%), самостійної роботи (40%) та відповіді здобувача на питання на іспиті (30%).

Шкала оцінювання

Сума балів	Національна оцінка	ECTS
90–100	Відмінно	A
82–89	Добре	B
75–81	Добре	C
64–74	Задовільно	D
60–63	Задовільно	E
35–59	Незадовільно (потрібне додаткове вивчення)	FX
1–34	Незадовільно (потрібне повторне вивчення)	F

Норми академічної етики і політика курсу

Аспіранти повинні дотримуватися «Кодексу етики академічних взаємовідносин та доброчесності НТУ «ХПІ»: виявляти дисциплінованість, вихованість, доброзичливість, чесність, відповідальність. Конфліктні ситуації повинні відкрито обговорюватися в навчальних групах з викладачем, а при неможливості вирішення конфлікту – доводитися до відома співробітників дирекції інституту. Нормативно-правове забезпечення впровадження принципів академічної доброчесності НТУ «ХПІ» розміщено на сайті: <http://blogs.kpi.kharkov.ua/v2/nv/akademichna-dobrochesnist/>

Погодження

Силабус погоджено
30.08.2024

Дата погодження, підпис

Завідувач кафедри
Олена ТВЕРИТНИКОВА

30.08.2024

Дата погодження, підпис

Гарант ОП
Олена ТВЕРИТНИКОВА